

Euroislam - eksisterer det i Danmark?

af dr.theol. Lissi Rasmussen, stiftspræst og leder af Islamisk-Kristent Studiecenter, København

I hvilken retning udvikler islam sig i Danmark? Er det muligt at være muslim og demokrat? Kan muslimer forliges med den sekulariserede samfundsorden i deres religionsudøvelse? Det er spørgsmål, der er stillet igen og igen siden terrorangrebet i USA. Begrebet "euroislam" er dukket op i debatten med mellemrum, uden at dets indhold er blevet defineret. På den ene side har begrebet været fremført af ikke-muslimer - især politikere og akademikere - som var det en form for islam, der på magisk vis ville kunne løse alle integrationsproblemer i vort land. Og det skulle helst ske her og nu. Hvis blot muslimer ville indføre en særlig europæisk udgave af islam i Danmark, så kunne de indgå i samfundet på lige fod med alle andre borgere, og sameksistensen ville blive væsentligt forbedret. Muslimerne må opgive de elementer og værdier i islam, som majoritetsbefolkningen finder uforenelige med danske værdier. De må altså blive mere eller mindre sekulariserede.

Denne holdning er adopteret af sekularistiske muslimer, som plæderer for en "verdsliggørelse af islam". De gør verdsliggørelse til et projekt, et politisk motiveret mål og ikke et uundgåeligt vilkår, som muslimer ligesom kristne må leve under. Muslimer må blive som kulturkristne danskere og reducere islam til en privat åndelig størrelse, der intet har med politik at gøre. *Forum for Kritiske Muslimer* står for disse synspunkter og hævder, at euroislam må gå ud på ikke blot en total adskillelse af religion og politik, men også en total sekularisering af samfundsopfattelsen.

På den anden side er visse muslimer meget tilbage for at anvende begrebet, fordi det leder tanken hen på et EU-projekt, der skal "civilisere" islam. Alle parter anvender begrebet euroislam uden konkret at definere, hvad det betyder og uden at forklare, hvilke konsekvenser det vil få for muslimer i praksis.

Den svenske forfatter *Ingmar Karlsson*, sætter i sin bog, *Europa og Islam*, euroislam og ghettoislam op som modsætninger, som alternative udviklingsmuligheder. Han gør her opmærksom på faren for en ghettoiseret eller marginaliseret islam, som kan opstå, hvis ikke muslimerne føler, at de er velkomne og hører hjemme i de europæiske lande. For at en form for euroislam kan udvikle sig, må der en afdæmonisering af islam til, mener han. Mediernes billede af islam må nuanceres. Hvis muslimer konstant mistænkeliggøres og trænges i defensiven, er der fare for, at de isolerer sig i en slags ghettoislam. Der skal nemlig overskud og tryghed til, for at euroislam kan udvikles. Udviklingen af euroislam er ikke et *ensidigt projekt*, hvor muslimerne tilpasser sig de europæiske forhold og værdier, men en *gensidig proces*, hvor majoritetsbefolkningerne viser muslimerne respekt og tillid.

Mindre end 20 % af de ca. 160.000, vi definerer som muslimer i Danmark, praktiserer deres religion. Resten har samme forhold til islam, som hovedparten af folkekirkemedlemmer har til kristendommen. Mange af disse 20% muslimer, især intellektuelle og unge, født eller opvokset i Danmark, taler i stigende grad om en "europæisk islam", altså en islamopfattelse, der tager farve af det samfund og den kultur, de befinder sig i, og som kræver en nytolkning ind i en moderne europæisk kontekst. I Danmark tales også om en "dansk islam". De fleste unge muslimer i Danmark opfatter danskheden som en vigtig del af deres identitet. De er "danske muslimer", ikke tyrkiske, pakistanske, marokkanske etc. muslimer. Samtidig understreger de, at en europæisk eller dansk islam er en *naturlig proces*, der har været i gang længe, og ikke et *nyt projekt*, som omgivelserne skal definere, konstruere eller påtvinge dem.

Processen har fundet sted lige siden de første muslimers ankomst til Danmark, men er især blevet synlig gennem de sidste 10 år - med den nye generation af muslimer, der har haft deres opvækst og skolegang i Danmark, taler det danske sprog, kender de danske værdier og har de samme problemer og ønsker som alle andre unge. De opfatter sig som danske og føler et medansvar for samfundets fremtid. Derfor viser de også stigende interesse for at engagere sig i dansk politik. Samtidig organiserer de sig på danske vilkår, danner muslimske foreninger på tværs af nationalitet og undertiden uden tilknytning til eksisterende muslimske organisationer og grupper, der har oprindelse udenfor Europa. Det gælder f.eks. *Foreningen af Studerende Muslimer* og *Forenede Danske Muslimer*. Ofte er de stærkt kritiske overfor forældrenes måde at praktisere islam på, som de finder for stærkt præget af de kulturer de kommer fra. Det gælder f.eks. på områder som samfundssyn, kvindesyn, sociale omgangsformer, tvangsægteskaber, børneopdragelse og forholdet til omgivelserne.

Som andre unge er de præget af moderniteten med dens autoritetsmodstand og lader sig ikke diktere af forældrene og deres organisationer. Det gælder f.eks. medlemmerne af ungdomsorganisationen, der er knyttet til den meget omdiskuterede pakistanske organisation, *Idara Min Haj ul-Quran*. At de unge bevarer forbindelsen til disse moderorganisationer, hænger sammen med, at de er blevet en del af deres identitet. Medlemsskabet går måske flere generationer tilbage, og det ville være et for stort skridt at bryde totalt med disse organisationer.

Det er vanskeligt at beskrive europæisk islam i Danmark. Man kan nemlig ikke gøre det udelukkende på baggrund af, hvad de unge siger, men må også iagttage, hvad de gør i praksis, hvordan de lever deres dagligliv, deres omgangsformer, og hvilket sprog de benytter sig af, når de f.eks. taler om eksistentielle eller samfundsmæssige problemstillinger. Euroislam handler nemlig ikke bare om politik, men er en altomfattende proces med både teologiske, filosofiske og samfundsmæssige aspekter. Det er en måde at forstå sig selv som muslim i Europa på.

Et tydeligt eksempel på et dansk udtryk er imamernes funktion i Danmark. De "danske" imamer har overtaget flere af de funktioner, en præst i folkekirken har. De er ikke blot bønneledere eller teologiske rådgivere som i den muslimske verden, men også sjælesørgere, dvs. vejledere i mere personlige og eksistentielle spørgsmål. Her i Danmark har man ikke altid det store familienetværk, der kan træde til, når der opstår problemer af mere privat karakter, Derfor bliver det naturligt at gå til imamen med sine problemer. Et andet eksempel er, at vielser her i Danmark oftest finder sted i moskéen, mens de i de fleste muslimske lande foregår i hjemmet.

Går man til fredagsbøn, vil man observere, at flere imamer slutter deres *khutba* (prædiken) af med en fri bøn, der hvad form og indhold angår er at sammenligne med en kirkebøn, hvor der bedes for fællesskabet, for fred og retfærdighed og for den enkeltes liv i dagligdagen. I det hele tager lægger mange unge muslimer meget vægt på troen, det indre liv, hengivelsen og det udtryk troen får i handlinger for andre mennesker, mens detaljerede formalistiske regler træder mere i baggrunden. De er bevidste om, at troen er et individuelt valg og ikke noget, de blot har overtaget fra forældrene. Dette skaber større selvbevidsthed og mere åbenhed overfor, at andre har valgt anderledes. Derfor har de en erkendelse af, at dialogen med omgivelserne, med anderledes troende er vigtig og nødvendig, og at den kan føre til en berigelse og måske også afklaring for dem selv. Flere af de muslimske ungdomsorganisationer er da også optaget af at arrangere dialogmøder, samtidig med at de ser vigtigheden af at oplyse deres medborgere om, hvad deres tro indeholder.

De unge er opvokset i et demokratisk samfund, og flere udtrykker, at det danske samfund på mange måder er mere i overensstemmelse med islam end mange lande i den muslimske verden. Der er mindre korrupsion, mere social retfærdighed, ligelig fordeling af goderne, et kollektivt opbygget samfund, hvor alle bidrager til alles velfærd, ytringsfrihed, velfungerende uddannelsessystem etc. Som mange kristne mener de dog, at religiøse-etiske (kristne såvel som muslimske) værdier burde indtage en større plads i det offentlige rum og i det politiske liv - ikke således, at religionen skal styre politikken, men at politikken i højere grad bør motiveres af religiøse værdier, så som skabelsessyn, menneskets værdighed, fællesskabets betydning. De fleste har således ingen problemer med en *sekulær stat* (kontra en teokratisk stat), men er mere skeptiske over for et *sekulært samfund*.

Overalt i den muslimske verden foregår der en debat blandt muslimer om menneskerettigheder, demokrati og dialog. Hvad er den egentlige mening med Shari'a og dens forhold til de troendes dagligliv? Hvordan kan Shari'a kombineres med det moderne samfund? Denne debat foregår også i Danmark. De fleste unge muslimer i Danmark forstår ikke Shari'a som et fastlåst lovkodeks, men som en række grundprincipper, der udledes af Koranen og traditionerne om Muhammads liv og levned (Hadith). Disse grundprincipper udledes efter tid og sted og må

dermed praktiseres anderledes i dag end i middelalderen. Social retfærdighed, lighed mellem mennesker, lige ret til at deltage i samfundsprocessen, religionsfrihed er nogle af disse grundprincipper, som bør råde i det moderne samfund.

Man kan altså sige, at en europæisk forankret islam i praksis er at finde i Danmark. Islam har gennem hele historien taget farve af de samfund og kulturer, den har befundet sig i. Men samtidig må man konstatere, at teorien, en systematisk gennemtænkning og formulering af en europæisk teologi ikke har fulgt med i Danmark. Dette hænger bl.a. sammen med, at der her i landet mangler muslimske intellektuelle - teologer og retslærde - der kan fungere som autoriteter for de unge, når det gælder om at konkretisere, hvad europæisk islam betyder i praksis i Danmark.

Sådanne reformatoriske muslimske teologer findes andre steder i Europa, specielt i Schweiz, Frankrig, England og Bosnien. *Tariq Ramadan*, som er professor i filosofi og islamologi ved to universiteter i Schweiz, er en af de mest betydningsfulde autoriteter på området. Han har skrevet flere bøger og artikler om, hvad det vil sige at være europæisk muslim. Hans vigtigste bog er "To be a European Muslim" (Leicester 1997). Her gør han gældende, at det er muligt for muslimer at fastholde islams grundprincipper samtidig med at de lever som fuldgyldige og aktive borgere i de europæiske samfund. Ramadan mener, at man må gå tilbage til islams kilder, Koranen og traditionerne om Muhammads liv og levned, og finde frem til meningen med ordene for derefter at applicere dem på den europæiske sammenhæng. Man må kende både tekst og kontekst. Det betyder ikke, at de lærde som har tolket kilderne op igennem historien blot skal forkastes. Men de må udelukkende opfattes som redskab til at forstå teksterne og ikke som autoriteter, som mål i sig selv, idet de jo tilhørte en anden tid og et andet sted.

I det hele taget er det ifølge Ramadan forræderi mod islamisk lære at være bundet til regler, formet i det 9. århundrede og nægte at forholde sig til udviklingen. Muslimske identitet kan ikke være begrænset til rigide og fastlagte principper, men må baseres på en stadig dynamisk og dialektisk bevægelse mellem kilder og omgivelser. Hvis Koranen skal gælde til alle tider, så må fortolkningen være fleksibel. Det er dog ikke op til den enkelte at fortolke Koranen frit efter forgodtbefindende. Men de lærde, der skal fortolke, må være at finde i Europa, hvor de kender forholdene, og ikke i en fjern fortid.

Det gælder for fortalene for europæisk islam om at fastholde islams kernebegreber, samtidig med at man forholder sig til den virkelighed man befinder sig i. Det betyder ikke, at man skal gå på kompromis med islam eller tilpasse islam til vestlige værdier, men at man må tolke kilderne ind i den europæiske virkelighed. Kun således kan islam skabe frihed, harmoni og indre ro i menneskers dagligliv. Man kan ikke leve et liv med islam som et fremmedelement. Men for at en europæisk islam kan få mund og mæle, så praksis kan få en teoretisk udformning i Danmark,

kræves det bl.a. at lokalt lederskab udvikles, at muslimske ledere kan få en teologisk uddannelse i Europa.

Europæisk islam og kulturislam er to forskellige størrelser. Debatten om euroislam er ikke en debat om verdsliggørelse, en reduktion af islam til en åndelig, privat størrelse eller til blot en del af et kulturgrundlag, uden samfundsmæssig betydning og uden udtryk i det fælles offentlige rum. En sådan sekularisering kunne medføre et traditionstab på samme måde, som det er sket for kristendommen. Når religion reduceres til en udefinerlig tradition som del af et kulturgrundlag, står den i fare for at gå tabt, fordi religionens indhold dermed ikke gives videre til kommende generationer. Religionen mister derved sin status som meningsgivende tro for det enkelte menneskes liv og som retningsgivende instans for det fælles liv.

Radikal verdsliggørelse af muslimer er således ikke udtryk for reform af islam. Tværtimod ville den fjerne den dynamik og livskraft, der er nødvendig for udviklingen af en europæisk islam. Historien har desuden vist, f.eks. i Tyrkiet og Egypten, at verdsliggørelse ofte efterfølges af en modbevægelse i retning af en mere islamistisk islamopfattelse. Troen, også den muslimske, kan ikke stå alene. Den må have en referenceramme og et ydre fællesskab for at give mening.

De fleste politikere og medier har endnu ikke opdaget, at "islam i Danmark" er på vej mod en "dansk islam", at islam er ved at blive en del af vort samfund. Denne proces er nemlig ikke mediestof. Det er derimod frustrerede og fællesskabssøgende unge fantaster fra bevægelsen, *Hizb ut-Tahrir*, der råber op om et verdensfjernt kalifat (islamisk stat), som alle andre muslimer ryster på hovedet af. Og i stedet for at forholde sig til de problemer, der får de forholdsvis få unge til at sympatisere med bevægelsen, skyder man spurve med kanoner og forstærker derved bevægelsens fremgang og islamofobien i befolkningen.

Mange politikere og medier opererer kategorisk med en virkelighedsfjern opdeling af muslimer i "fundamentalister" (læs: fanatikere) og moderate (læs: kulturelle) muslimer, uden øje for de store grupper af muslimer, der befinder sig mellem de to betegnelser, hvoraf en stor del forsøger at finde en konstruktiv vej som danske muslimer. I stedet for at henvende sig til muslimer som danske borgere, fastholdes modsætningen mellem DEM og OS. Dette fik sit ekstreme udtryk under valgkampen. Efter terrorangrebet opfattes muslimer endvidere ikke kun som et fremmedelement, men også som eksponenter for hele den muslimske verden og for en islamtolkning, der sættes i forbindelse med terror og fanatisme. Det er farligt. For hvis vi lukker af for den reformatoriske udvikling af islam, risikerer vi at skade den og forstærke de kræfter, vi ikke kan lide. Vi risikerer at få en ghettoislam i stedet for en euroislam.